



# Lecziun 20 – Modul D

## Las preposiziuns

Rait didactica		Capacitads linguisticas					
Livels linguisticas		Cuntegn dal text					
		Cuntegn dal pled					
		Furma da la frasa					
		Furma dal pled					
		Segn e sun					
		Musica					
		Diever					

- Accent da la lecziun
- Vegn era tractà



TGE

### Cuntegn

- PDCs emperndan co che las sis pli frequentas preposiziuns (a, da, cun, en, per, sin) sa midan u na sa midan betg en cumbinaziun cun ils artigels definitfs.



PER TGE

### Finamira

- PDCs èn capabels da scriver frsas correctas che cuntegnan preposiziuns ed artigels definitfs.



CUN TGE

### Material existent

- Da l'emigraziun dal café e da ses amis – Paraula da l'emigraziun da tut ils 'esters', Sulom surmiran, 2006



## Lectura 1

**Da l'emigraziun dal café e da ses amis – Paraula da l'emigraziun da tut ils 'esters'**

Igl era ina saira tard, circa trais dis avant Nadal. Nà da la piazza principala d'ina pitschna citad vegnan in pèr umens. Els sa ferman dasper baselgia e scrivan sin il mir 'Giador cun ils esters' e 'La Germania tutga als Tudestgs'. Crappa sgola envers la vitrina d'ina butia tirca che sa chatta visavi la baselgia. Alura sa fa la banda or da la pulvra.

Silenzi misterius. Las tendas da las chasas abitadas eran gia sa serradas puspè. Nagin che n'aveva vis insatge.

"Vegni, ussa tanschi, nus giain." "Ma tge pensas? Tge lain nus far en il sid?" "Giu en il sid? Ma quai è bain nossa patria. Qua vegni adina mender. Nus faschain quai ch'è scrit sin il mir 'Giador cun ils esters'."

E propi, da mesanotg è la citad vegnida en moviment. Ils ischs da las butias èn s'averts: sco emprimas èn sortidas la fava da cacau, las tschigulattas e las pralinas en lur pachets decorads. Ellas vulevan ir a Ghana e l'Africa occidentala, perquai che là eran ellas da chasa. Alura è suandà il café, entiras palettas plainas, dal reminent la bavronda preferida dals Tudestgs: Uganda, Kenia ed America dal Sid è sia patria. Ananas e bananas sortan da lur chistas, ed era las ivas e las frajas da l'Africa dal Sid.



Prest tut ils dultschims da Nadal èn sa mess sin via, biscuits da pizieuta e da scorsa-chanella, sco era tut las spezarias èn sa messas en viadi vers l'India. La petta da Nadal da Dresden targlina anc in zichel. Ins veseva larmas en ses eglis d'ivettas, cura che la petta ha ditg: "Mulats sco jau pateschan anc pli fitg." Cun ella van però era il marzipan da Lübeck e las pizieutas da Nürnberg.

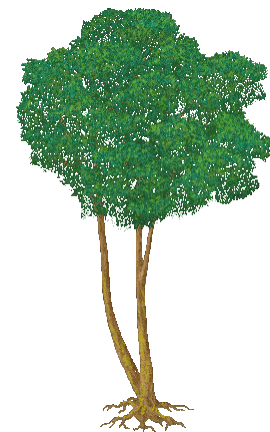
Betg la qualidad, sulettamain la derivanza quintava ussa insatge. I fascheva gia di, cura che las flurs exoticas èn partidas per Columbia e las pellitschas cun buttuns prezios dad aur èn sguladas cun il proxim eroplan per l'entir mund enturn. Il traffic è dà ensemen quel di. Lungas colonnas dad autos giapunais, plain optica ed electronica da divertiment, sa ruschnavan cunter ost. A l'orizont vesev'ins las aucas da Nadal che sgulavan cunter la Pologna, suandadas da chamischas finas da saida e da tarpuns da l'Asia lontana.

Cun grond fracass èn sa deliberads era ils roms da las fanestras cun lur lain tropic ed èn sgulads puspè en la cuntrada da l'Amazonas. Ins stueva era far atenziun da betg glischnar sin via, pertge che or da tut las foras e tut ils butschins curriva ieli e benzin, che sa furmavan ad auals e flums en direziun da l'Orient.

Las grondas firmas d'autos avevan però semtgà plans da crisa en lur truclets: in nov model era gia pront. Pertge retrair ieli da l'exteriur? – Ma ils VWs ed ils BMWs han cumenzà a sa divider en lur tocca, l'aluminium è viaggià a Giamaica, l'arom en direziun da Somalia, in terz da las parts da fier vers Brasilia, la gomma natirala cunter Zaire. E l'asfalt da la via n'era era betg pli cumpact.

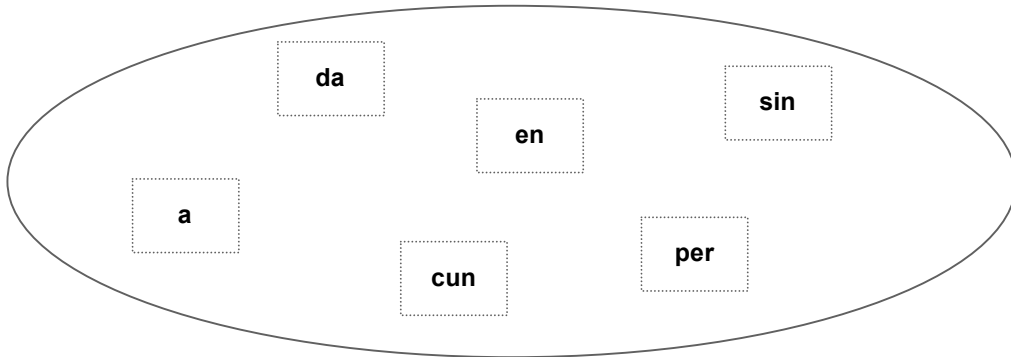
Trais dis pli tard è l'entir spectacul stà a fin, ils esters eran davent, gist a temp per la festa da Nadal. Betg in sulet ester na sa chattava pli en il pajais. Mo pignols da Nadal, gliez devi e maila e nuschs. Ed era 'Clera notg' han ins dastgà chantar – però mo cun ina lubientscha speziala, perquai che questa chanzun deriva da l'Austria.

Mo insatge na pareva betg dad esser en urden. Nossadunna, son Giusep e l'uffant eran restads. Trais Gidieus. Gist quels. "Nus stain qua", di Nossadunna. "Sche nus giain era davent – sche tgi als mussa alura la via enavos, la via al saun giudizi ed a l'umanità?"



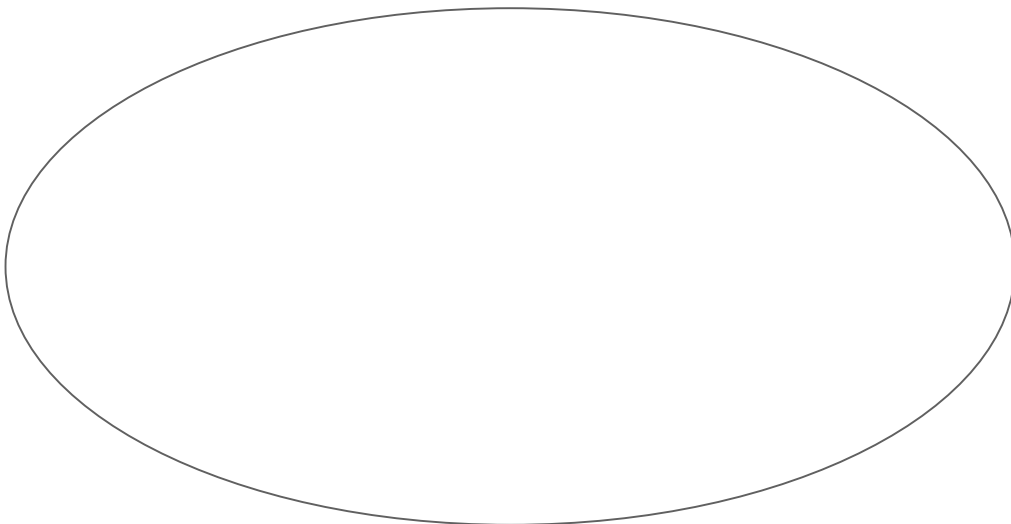


Exercizi 1



A tge spezia da pled appartegnan ils pledins en la vaschia? \_\_\_\_\_

Enconuschas ti anc autras e sche gea, tgeninas?



Exercizi 2

Tschertga en il text Lectura 1 las preposiziuns da l'emprima vaschia (a, da, cun, en, per, sin) en cumbinaziun cun in artitgel definit (il, ils, la, las, l') e las scriva en la tabella sutvart. Tge ta dat en egl?

	a	da	cun	en	per	sin
+ il						
+ ils						
+ la						
+ las						
+ l'						



## Exercizi 3

Sursilvan

**Metta en rumantsch grischun!**

al liug	
agl uors	
alla miur	
als aungnels	
allas vestas	
dil cantun	
digl engles	
dalla pezza	
dils Romontschs	
dallas tschun	
cun las barcas	
cun la canzun	
cun ils tgauns	
cun il sfrac	
cun il cunti	
en il stgir	
en igl iert	
en la launa	
en ils clavaus	
en las cavorgias	
per il gat	
per igl uaffen	
per la casa	
per ils hortulans	
per las uiaras	
sin il tgamìn	
sin igl auto	
sin la vacca	
sin ils strehs	
sin las combas	



## Exercizi 3

Surmiran

**Metta en rumantsch grischun!**

agl amei	
agl ageid	
alla lavour	
agls meils	
allas flours	
digl vainter	
digl or	
dalla tschagna	
digls fegls	
dallas langas	
cugl mang	
cugl plascheir	
cun la oura	
cugls aviouls	
cun las tschagnas	
aint igl stgeir	
ainten igl iert	
ainten la brev	
ainten igls clavos	
ainten las tgavorgias	
pigl îgl	
pigl autour	
per la tga	
pigls basigns	
per las tgombras	
segl calender	
segl edifeci	
sen la gagligna	
segls tgangs	
sen las tgommas	



## Exercizi 3

Vallader

**Metta en rumantsch grischun!**

al pövel	
a l'auto	
a la sfuoira	
als chaschöls	
a las manzögnas	
dal bsögn	
da l'öli	
da la rösa	
dals meidis	
da las s-chalas	
cul man	
cul or	
culla not	
culs pettans	
cullas ledschas	
aint il s-chür	
aint il üert	
aint illa lana	
aint ils tablats	
aint illas chavorgias	
pel vainter	
pel ami	
pella fotsch	
pels Tudais-chs	
pellas flötas	
sül dschember	
sül öv	
sülla chamanna	
süls ögls	
süllas sopchas	





## Grammatica 1

**L'artitgel definit cun preposiziuns**

a + il = al	ma: a la, a l'	era: cun il, cun ils, cun la, cun las, cun l'
a + ils = als	a las	en il, en ils, en la, en las, en l'
da + il = dal	da la, da l'	per il, per ils, per la, per las, per l'
da + ils = dals	da las	sin il, sin ils, sin la, sin las, sin l'
		etc.

**La preposiziun**

Las preposiziuns en rumantsch grischun èn da princip las medemas sco quellas dals idioms (*a, da, cun, per, sur, sut, tras, vers* etc.) e vegnan era duvradas tuttina.

Per part vegnan ellas però scrittas in pau differentamain (scripziuns suttastritgadas).

**Las preposiziuns las pli impurtantas en rg** èn (glista incumpletta):

**a, ad** (a tai, ir a scola, a la moda veglia, ir ad alp, ir a chatscha, emprender a leger)

**avant** (loc. avant isch, avant dretgira; temp. avant tschaina, avant onns)

**cun** (el scriva cun il maun sanester, ir cun il tren, cun ils megliers salids)

**cunter** (cumbatter cunter il fraid, cunter in mir)

**da, dad, d'** (la chasa da crap, dar da magliar, turnar da Milaun, esser da buna luna, dar d'enconuscher, far dad ester)

**danor** (tut danor el, nagin auter danor ella)

**dapi** (dapi cura lavuras ti a Turitg? dapi trais mais)

**davant** (loc. davant la porta principala, la piazza davant la staziun)

**davart** (discurrer davart in problem, in artitgel davart la pictura grischuna)

**davart da** (nus n'avain udì nagut davart da la regenza)

**davos** (loc. il curtin davos chasa, el sesa davos mai)

**durant** (temp. durant il di, durant l'enviern, durant il mangiar)

**en** (en Svizra, en otg dis, en tutta prescha, far ir en malura, en la stanza gronda)

**enfin, fin** (ir fin Vienna, fin cura has ti vacanzas?)

**entaifer, aifer** (respunda per plaschair entaifer trais emnas)

**enturn** (loc. enturn il vitg; enturn mesanotg, enturn tschient francs)

**or, or da, ord** (siglir or da fanestra, or da lain, quai è ord moda, metter ord funcziun)

**ordaifer** (ordaifer l'Europa)

**per** (per e cunter, per tai, per exempel, per fortuna)

**pervi(a) da** (pervi da quai, pervia da mai, far quitads pervi d'insatge)

**segund** (tut segund la situaziun, segund mia idea)

**senza** (senz'auter, mangiar senza charn, senza dir pled)





- sin** (sin fanestra, guardar sin l'ura, purtar l'uffant sin bratsch, sin (il) far notg)
- sper** (sper chasa, sper via, in sper l'auter, sper las autras lavurs)
- suenter** (suenter duas emnas, suenter gentar, in suenter l'auter, suenter madira ponderaziun, il di suenter)
- sur** (sur terra, ir ad alp sur stad, discurren sur da quai e da tschai)
- sut** (sut terra, sut tschiel avert, sut ventg onns, sut la direcziun da, sut circumstanzas, metter sut aua)
- tar** (qua tar nus, ir tar il medi, s'annunziar tar l'uffizi, tar las nozzas)
- tenor** (tenor basegn, tenor noss'opiniun, tenor la lescha)
- tranter** (tranter Cuira e Turitg, tranter di e notg, tranter auter, tranter amis, ir tranter la glied)
- tras** (ir tras il guaud, - la val, - il mir, el è daventà ritg tras sia maridaglia)
- ultra** (ultra da quai, ultra da tut las autras lavurs)
- vers** (ir vers chasa, vers nord, vers saira, vers las diesch, quai è in affrunt vers el)
- vi** (vi là, ella stat vi Siat/Sent, vi per il di)
- vi da** (vi da la crusch, in tac vi da la blusa, esser vi dal mangiar, enconuscher insatgi vi da la vusch)
- visavi** (visavi la staziun, il respect visavi ils conumans)

En singuls cas datti pitschnas differenzas da diever da las preposiziuns en ils idioms.

Per part existan quellas differenzas perfin a l'intern d'in idiom. En rg pon ins en quels cas duvrar savens duas variantas:

a las dudesch/da las dudesch

far a savair/far da savair

cumenzar a/da far i-e

entschaiver a/da far i-e

ir a letg/ir en letg

Quai è surtut era il cas en cumbinaziuns da preposiziuns cun adverbs dal lieu:

ir da stgala giu/ir giu da stgala (u era: ir giu per stgala)

ir da stgala si/ir si da stgala (u era: ir si per stgala)

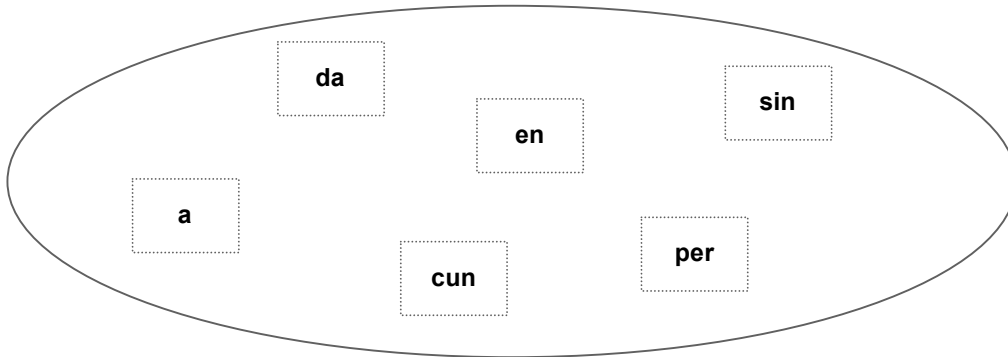
siglir da fanestra or/or da fanestra

passar per la val en/passar en per la val

etc.



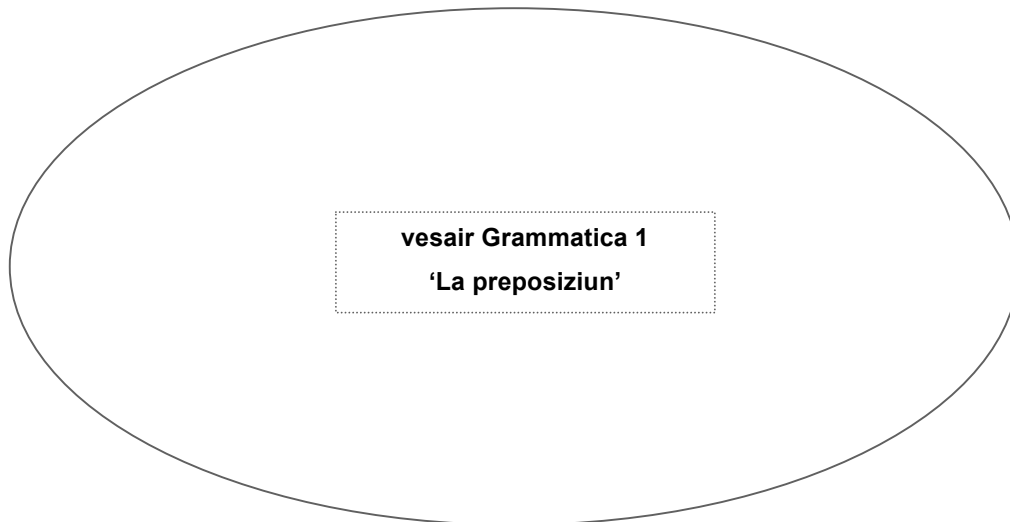
## Soluziun, Exercizi 1



A tge spezia da pled appartegnan ils pledins en la vaschia?

**A las preposiziuns**

Enconuschas ti anc autras e sche gea, tgeninas?



## Soluziun, Exercizi 2

**Tschertga en il text Lectura 1 las preposiziuns da l'emprima vaschia (a, da, cun, en, per, sin) en cumbinaziun cun in artigel definit (il, ils, la, las, l') e las scriva en la tabella sutvart. Tge ta dat en egl?**

	a	da	cun	en	per	sin
+ il	al	dal	cun il	en il		sin il
+ ils	als	dals	cun ils			
+ la		da la		en la	per la	
+ las		da las				
+ l'	a l'	da l'			per l'	



## Soluziun, Exercizi 2 (Lectura 1)

**Da l'emigraziun dal café e da ses amis – Paraula da l'emigraziun da tut ils 'esters'**

Igl era ina saira tard, circa trais dis avant Nadal. Nà da la piazza principala d'ina pitschna citad vegnan in pèr umens. Els sa ferman dasper baselgia e scrivan sin il mir 'Giador cun ils esters' e 'La Germania tutga als Tudestgs'. Crappa sgola envers la vitrina d'ina butia tirca che sa chatta visavi la baselgia. Alura sa fa la banda or da la pulvra.

Silenzi misterius. Las tendas da las chasas abitadas eran gia sa serradas puspè. Nagin che n'aveva vis insatge.

"Vegni, ussa tanschi, nus giain." "Ma tge pensas? Tge lain nus far en il sid?" "Giu en il sid? Ma quai è bain nossa patria. Qua vegni adina mender. Nus faschain quai ch'è scrit sin il mir 'Giador cun ils esters'."

E propi, da mesanotg è la citad vegnida en moviment. Ils ischs da las butias èn s'averts: sco emprimas èn sortidas la fava da cacau, las tschigulattas e las pralinas en lur pachets decorads. Ellas vulevan ir a Ghana e l'Africa occidentala, perquai che là eran ellas da chasa. Alura è suandà il café, entiras palettas plainas, dal reminent la bavronda preferida dals Tudestgs: Uganda, Kenia ed America dal Sid è sia patria. Ananas e bananas sortan da lur chistas, ed era las ivas e las frajas da l'Africa dal Sid.



Prest tut ils dultschims da Nadal èn sa mess sin via, biscuits da pizieuta e da scorsa-chanella, sco era tut las spezarias èn sa messas en viadi vers l'India. La petta da Nadal da Dresden targlina anc in zichel. Ins veseva larmas en ses eglis d'ivettas, cura che la petta ha ditg: "Mulats sco jau pateschan anc pli fitg." Cun ella van però era il marzipan da Lübeck e las pizieutas da Nürnberg.

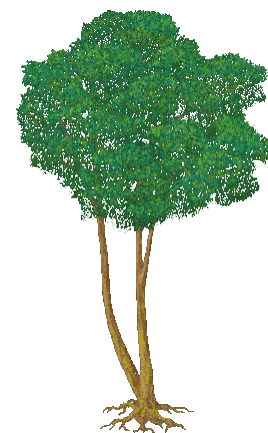
Betg la qualidad, sulettamain la derivanza quintava ussa insatge. I fascheva gia di, cura che las flurs exoticas èn partidas per Columbia e las pellitschas cun buttuns prezios dad aur èn sguladas cun il proxim eroplan per l'entir mund enturn. Il traffic è dà ensemen quel di. Lungas colonnas dad autos giapunais, plain optica ed electronica da divertiment, sa ruschnavan cunter ost. A l'orizont vesev'ins las aucas da Nadal che sgulavan cunter la Pologna, suandadas da chamischas finas da saida e da tarpuns da l'Asia lontana.

Cun grond fracass èn sa deliberads era ils roms da las fanestras cun lur lain tropic ed èn sgulads puspè en la cuntrada da l'Amazonas. Ins stueva era far atenziun da betg glischnar sin via, pertge che or da tut las foras e tut ils butschins curriva ieli e benzin, che sa furmavan ad quals e flums en direcziun da l'Orient.

Las grondas firmas d'autos avevan però semtgà plans da crisa en lur truclets: in nov model era gia pront. Pertge retrair ieli da l'exteriur? – Ma ils VWs ed ils BMWs han cumenzà a sa divider en lur tocca, l'aluminium è viaggià a Giamaica, l'arom en direcziun da Somalia, in terz da las parts da fier vers Brasilia, la gumma natirala cunter Zaire. E l'asfalt da la via n'era era betg pli cumpact.

Trais dis pli tard è l'entir spectacul stà a fin, ils esters eran davent, gist a temp per la festa da Nadal. Betg in sulet ester na sa chattava pli en il pajais. Mo pignols da Nadal, gliez devi e maila e nuschs. Ed era 'Clera notg' han ins dastgà chantar – però mo cun ina lubientscha speziala, perquai che questa chanzun deriva da l'Austria.

Mo insatge na pareva betg dad esser en urden. Nossadunna, son Giusep e l'uffant eran restads. Trais Gidieus. Gist quels. "Nus stain qua", di Nossadunna. "Sche nus giain era davent – sche tgi als mussa alura la via enavos, la via al saun giudizi ed a l'umanità?"



Helmut Wöllenstein / translà da Reto Capeder



## Soluziun, Exercizi 3

Sursilvan

**Metta en rumantsch grischun!**

al liug	al lieu
agl uors	a l'urs
alla miur	a la mieur
als aungnels	als anghels
allas vestas	a las vistas
dil cantun	dal chantun
digl engles	da l'englais
dalla pezza	da la pizza
dils Romontschs	dals Rumantschs
dallas tschun	da las tschintg
cun las barcas	cun las bartgas
cun la canzun	cun la chanzun
cun ils tgauns	cun ils chauns
cun il sfrac	cun il sfratg
cun il cunti	cun il cuntè
en il stgir	en il stgir
en igl iert	en l'iert
en la launa	en la launa
en ils clavaus	en ils clavads
en las cavorgias	en las chavorgias
per il gat	per il giat
per igl uaffen	per il guaffen
per la casa	per la chasa
per ils hortulans	per ils ortulans
per las uiaras	per las guerras
sin il tgamin	sin il chamin
sin igl auto	sin l'auto
sin la vacca	sin la vatga
sin ils strehs	sin ils stritgs
sin las combas	sin las chommas



## Soluziun, Exercizi 3

Surmiran

**Metta en rumantsch grischun!**

agl amei	a l'ami
agl ageid	a l'agid
alla lavour	a la lavur
agls meils	als mails
allas flours	a las flurs
digl vainter	dal venter
digl or	da l'aur
dalla tschagna	da la tschaina
digls fegls	dals figls
dallas langas	da las launas
cugl mang	cun il maun
cugl plascheir	cun il plaschair
cun la oura	cun l'ura
cugls aviouls	cun ils avieuls
cun las tschagnas	cun las tschainas
aint igl stgeir	en il stgir
ainten igl iert	en l'iert
ainten la brev	en la brev
ainten igls clavos	en ils clavads
ainten las tgavorgias	en las chavorgias
pigl îgl	per l'egl
pigl autour	per l'autur
per la tga	per la chasa
pigls basigns	per ils basegns
per las tgombras	per las chombras
segl calender	sin il chalender
segl edifeci	sin l'edifizi
sen la gagligna	sin la giaglina
segls tgangs	sin ils chauns
sen las tgommas	sin las chommas



## Soluziun, Exercizi 3

Vallader

**Metta en rumantsch grischun!**

al pövel	al pievel
a l'auto	a l'auto
a la sfuoira	a la sfuira
als chaschöls	als chaschiels
a las manzögnas	a las manzegnas
dal bsögn	dal basegn
da l'öli	da l'ieli
da la rösa	da la rosa
dals meidis	dals medis
da las s-chalas	da las stgalas
cul man	cun il maun
cul or	cun l'aur
culla not	cun la notg
culs pettans	cun ils petgens
cullas ledschas	cun las leschas
aint il s-chür	en il stgir
aint il üert	en l'iert
aint illa lana	en la launa
aint ils tablats	en ils clavads
aint illas chavorgias	en las chavorgias
pel vainter	per il venter
pel ami	per l'ami
pella fotsch	per la fautsch
pels Tudais-chs	per ils Tudestgs
pellas flötas	per las flautas
sül dschember	sin il schember
sül öv	sin l'ov
sülla chamanna	sin la chamona
süls ögls	sin ils egls
süllas sopchas	sin las sutgas